

Мирослав Сополіга
Свідник (Словацчина)

МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ – ВИЗНАЧНИЙ ОСЕРЕДОК ЗАКОРДОННОЇ УКРАЇНІСТИКИ

Серед професіональних наукових та культурних установ поза межами України визначне місце посідає Словацький національний музей – Музей української культури у Свіднику, який у цьому році відзначає своє 60-річчя. Ця установа за порівняно короткий час, від свого заснування в 1956 році, досягла помітних результатів в усіх сферах своєї діяльності. Основним завданням музею є комплексне вивчення та збереження найосновніших документів, які засвідчують конкретні питання етнічної історії, побуту, матеріальної і духовної культури найзахіднішої етнічної групи українського народу, яка проживає в межах Словацької республіки. Така документація необхідна передумова наукового обґрунтування історичного походження та етнографічної специфіки цього населення, розкриття діалектичної єдності його культури з материнською культурою українського народу, а також тісних взаємозв'язків з культурою словаків, з якою його поєднують інтереси громадян спільної батьківщини.

На сьогоднішній час музей, крім 50-тисячного бібліотечного фонду, власнить понад 100 тисяч різноманітних збіркових предметів, документів та інших матеріалів, які в тій чи іншій мірі документують усі періоди культурно-історичного розвитку українців Словащини. А це є основна база не тільки для наукової, але й культурно-виховної та інших форм музейної діяльності.

Формування та спеціалізацію науково-дослідних завдань музею можна розділити до декількох етапів. Перший етап відбувся в п'ятдесятих та шістдесятих роках. Його завершенням було відкриття постійної експозиції Музею української культури в

1968 році. Закінченням цієї експозиції, а, зокрема, прийняттям нових працівників – абсолювентів прямишівських та інших вузів створюються умови й для систематичної науково-дослідної роботи.

У 70-80 роках помітною рисою в дослідницькій роботі музею є вже намагання комплексно охопити проблематику та детально розробляти окремі теми. Про це свідчить, наприклад, дослідження народного будівництва та побуту, яке реалізувалося в 226 селах у зв'язку з побудовою етнографічної експозиції просто неба (скансену). Паралельно з цим проводилось дослідження традиційних занять населення, народної кулінарії, одягу, текстилій і т. п. Успішно реалізується дослідження народного та професійно-образотворчого мистецтва, перший етап якого завершився влаштуванням Галереї імені Д. Миллого Музею української культури у 1983 році, дослідження історії літератури з ціллю реінсталяції Пам'ятної кімнати імені О. В. Духновича в Тополі та поширення літературної частини головної постійної експозиції у Свиднику. Майже 10 років тривало комплексне етнографічне дослідження рятувального характеру в області Старинської долини, на місці якої зараз знаходиться водоймище «Старина».

У період від 1985 року одним з найголовніших науково-дослідних завдань музею стало комплексне дослідження під назвою «Культурно-історичний розвиток українського населення ЧСФР», результатом якого було написання розлогого сценарію та реалізація нової модерної постійної експозиції на площі 1 700 м².

Позитивних результатів досягли працівники музею в області дослідження духовної культури, зокрема, традиційних звичаїв та обрядів.

Цінний матеріал був зібраний також на ділянках словесної фольклористики. Працівники музею зібрали та здокументували величезну кількість народних пісень, танців, музичних інструментів тощо.

Музей української культури вже від початку 70-років активно включається у рішення часткових завдань Державного плану наукових досліджень, з яких слід згадати, зокрема, довгорічну ро-

боту над «Етнографічним атласом Словаччини», «Енциклопедією народної культури Словаччини» і т. п.

Етнологи музею активно включилися у роботу поодиноких секцій Міжнародної комісії по вивченню народної культури в Карпатах та на Балканах (МКККБ), в рамках яких досліджували найрізноманітніші питання, пов'язані з розвитком народної культури словацької частини Карпат. Велика увага зверталася, зокрема, на питання міжетнічних взаємовідносин. На цю тему вже у 1981 році в Музеї української культури у співпраці з тодішньою Чехо-Словацькою секцією МКККБ була зорганізована цілодержавна наукова конференція. Подібні акції до проблематики дослідження та охорони народного будівництва у Свидницькому музеї відбулися і в наступних роках.

Результати своєї науково-дослідної роботи наукові працівники Музею української культури поступово опрацьовують та публікують у різних суспільствознавчих збірниках, фахових та інших часописах. З-під пера працівників Музею української культури появились такі книжкові видання як «Народна архітектура українців Східної Словаччини» – альбом (1976), «Народне житло українців Східної Словаччини» (1983), «Народне весілля села Рівне» (1979), «Народні загадки» (1983), «Квіти з перелогу» (1988), «Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини» (1990), «Атлас українських говорів Східної Словаччини» (1991), «Ходить орач по полі. Загадки» (1992), «А іші вам вінчую» (1992), «Перлини народної архітектури» (1996), «Образотворче мистецтво русинів-українців Словаччини ХХ століття» (1995), «Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини» (2002), «Ukrajinci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia ľudovej architektúry a bývania» (2002), «Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku (Видавництво VEDA Словацької академії наук, 2006), «Народна архітектура українців Словаччини» (2016) тощо.

Найвиразніші результати досліджень історії та культури українців Словаччини вже з 1965 року публікуються в «Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику».

Свидницький музей української культури досі видав 27 номерів цього збірника у 29 самостійних томах. У них опубліковано біля 600 наукових статей та інших матеріалів з усіх ділянок суспільствознавства, зокрема історії, етнології, фольклористики, літературознавства та мовознавства.

В останніх двох десятиріччях у зв'язку з демократизаційними процесами в країнах східної та центральної Європи, включно України, відкриваються нові перспективи співробітництва в області науки і культури. Перша експедиція наукових працівників Інституту народознавства Національної академії наук України на Пряшівщині, співорганізатором якої був також Свидницький музей української культури, відбулася вже в 1991 році. Допомога з боку України нам вкрай необхідна, оскільки наші власні можливості дуже обмежені, а в останньому часі ще й занадто скомпліковані у зв'язку з агресивним політичним русинізмом та, зокрема, програмою деукраїнізації, об'єктом якої став і наш музей. Але й такі негативні явища можуть бути до певної міри стимулом та імпульсом до ще активнішої роботи в напрямі наукового осмислення етногенезу чи етнічної історії населення Українських Карпат. У цьому відношенні Музей української культури досяг незаперечних успіхів.

Свидницький музей української культури в міру своїх можливостей буде й надалі активно працювати над створенням суцільної картини історичного та культурного розвитку західноукраїнського населення, бо, як видно, перед нами ще цілий ряд невирішених питань.

Список основних джерел та літератури:

1. Гостиняк С. Сценарій пам'ятної кімнати О. В. Духновича в Тополі / С. Гостиняк. – Свидник, 1977. (Архів Словацького Національного музею – Музей української культури в Свиднику).

2. Grešlík V. Scenár stálej expozície Galérie D. Millyho. – Свидник, 1983. (Архів СНМ–МУК).

3. Etnografický atlas Slovenska. – Bratislava, 1990.

4. Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини / В. Латта ; Наукове і картографічне доопрацювання та упорядкування З. Ганудель, І. Ріпка, М. Сополіга. – Пряшів, 1991.

5. Лемківщина. – Львів. Інститут народознавства НАН України, 1999.
6. Матеріали з комплексного дослідження Старинської долини на Снинщині в 1975–1978 рр. // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. – №9. Книга друга. – Пряшів, 1979.
7. Мушинка М. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику № №2027 (1995–2013) / М. Мушинка // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – № 28 (в друку).
8. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику, №№ 1– 28 (1965–2013).
9. Podolák, J. a kol. Horná Cirocha. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti. – Košice, 1985.
10. Sopoliga M. Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku a jeho miesto v štruktúre slovenského múzejníctva / М. Sopoliga // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – №28 (в друку).
11. Сополига М. Народне будівництво українців Східної Словаччини / М. Сополига // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. – 1976. – № 7.
12. Sopoliga M. Národopisný výskum Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku / М. Sopoliga // Zpravodaj koordinované sítě vědeckých informací pro etnografii a folkloristiku. Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR. – Praha 1988. – Č. 6, sv. 7/1.
13. Sopoliga M. Návrh na vybudovanie komplexnej národopisnej expozície v prírode pri Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku (ideový projekt, Svidník 1974). (Архів СНМ–МУК, фонд МУК).
14. Сополига М. Проблеми збереження культурної спадщини українців Словаччини / М. Сополига // Матеріали I міжнародної наукової конференції: Актуальні проблеми етнічного відродження Лемківщини. – Львів, 2003.
15. Sopoliga M. Konferencia o interetnických vzťahoch v ľudovej architektúre v kontaktoých Zónach karpatskej oblasti Československa. – Múzeum, 1981.
16. Sopoliga M. Scenár stálej expozície Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku / Sopoliga M., Rusinko M., Hostiňák Š., Hvizd M. – Svidník, 1989. (Експозицію відкрито в 1991 р.)
17. Сополига М. 35 років Музею української культури у Свиднику. – Пряшів, 1990.